

Guanyador adult

Ramon Berenguer IV – Categoria ADULT

Notes d'una idealista

Com era costum, cada dimecres després que tothom marxés de l'església els pocs que quedaven del grup de cant coral no relaxaven les seves veus i, durant una llarga estona, cantaven junts cançons de la República ara ja prohibides. Tot i ser tots catalans, a ningú li importava l'idioma de les cançons. Començaven amb *¡Ay, Carmela!*, i acabaven sempre cantant l'himne de la República. La directora d'aquesta coral clandestina era la mestra de l'escola del poble, Maria Canals, una jove republicana convençuda que el govern de Franco no s'allargaria més enllà de l'any que feia tres setmanes que acabaven d'estrenar, el 1940. Mossèn Jaume, tot i no participar-hi, mai va prohibir que els feligresos es quedessin després.

Aquell dimecres, 24 de gener, una colla de famílies de totes les edats provava d'esquivar el fred cantant, i així evocar aquells temps en què cantar allò de "*Serenos y alegres, valientes y osados*" era del tot quotidià. La Maria, des del piano, acompanyava amb la seva melodiosa veu el cúmul de cants, que sovint sortien més del cor que de la gola.

Entre les tonades reivindicatives que omplien la petita església de Sant Pere de Riudemunt van sentir-se uns forts cops a la porta. La música de cop i volta es va silenciar, i la Maria va caminar temerosa cap a l'entrada. Dos guàrdies civils van empènyer-la i van entrar. Enfurismats, van demanar que continuessin cantant. Ningú va obrir la boca. Un d'ells, el caporal, amb un petit bigotí sobre el llavi, va repetir la pregunta carregant l'arma que duia. La Maria, al piano, va començar a tocar els primers compassos de l'himne de la República, però ningú va seguir la lletra. La Maria continuava tocant. Les notes del piano només van poder ser eclipsades pel tret del guàrdia civil, que va córrer cap al piano i va tancar-lo sobre les mans de la professora. A continuació, es va dirigir als cantants i va amenaçar-los de "*nefastas consecuencias*" si no cantaven el que ell volia sentir. Va donar-los l'entrada i a l'uníson va sonar un "*cara al sol*" que va treure un somriure al policia mentre movia la mà simulant ser el director d'orquestra.

"*Muy bien, los españoles que se vayan. La roja se queda aquí*", digué l'altre guàrdia civil. Les famílies van sortir esperitats de l'església fins a deixar a soles els dos policies i la mestra. El caporal es considerava un home digne, així que no va voler tocar la Maria. Només la va escopir mentre li va fer un petit interrogatori.

-*¿Ya sabe usted que está prohibido cantar esas cosas?* –va fer ell–.

-Sí, però ens agrada cantar.

-En cristiano -va ordenar-.

-Sí.

-Y entonces, ¿tiene usted planes para el próximo Miércoles?

-Sí -la Maria va agafar aire-. Tornarem aquí a cantar.

El guàrdia civil va aixecar la mà i la hi va deixar a un centímetre de la cara mentre es maleïa de l'actitud de la mestra. Ràpidament, va treure les manilles i li va anunciar que passaria aquella nit a una presó de Ripoll per desacatament a l'autoritat.

El trajecte fins a la ciutat no va ser llarg. La van dur a una antiga escola que durant la guerra s'havia convertit en presó, i encara mantenia aquest estatus provisionalment. Els presos polítics de la comarca eren a la primera planta, mentre els delinqüents comuns eren traslladats a la segona. A ella la van dur a una ala de la segona planta on hi havia altres dones, fos quin fos el motiu de la seva detenció. Quan va entrar en una cel·la per a dues persones on ja n'hi havia cinc, va començar a plorar. Pensava en el seu marit, que ja deuria estar informat de què havia passat. Pensava en tots aquells nens que l'endemà serien rebuts a l'aula per una monja més franquista que Franco. Una de les seves noves companyes, la Pilar, va consolar la mestra. Amb una mirada plena de tendresa va acariciar-li els cabells rossos i va donar-li ànims dient-li que tot això sortiria bé. La Maria va posar-se a cantar. La seva veu aguda però no estrident va provocar la tranquil·litat de les companyes. Entonava una cançó que li cantava la seva àvia quan ella tenia cinc anys i, innocent, es preguntava mil i una coses sobre el món que l'envoltava i que encara havia de descobrir.

Un dels guàrdies civils que feia la ronda va passar per davant de l'habitació -si se li pot dir així- i en sentir la melodia va obrir la porta enfurismat cridant que allà no es podia cantar. Automàticament, totes les dones de la cel·la van secundar la Maria i van utilitzar l'única arma de què disposaven per combatre les males condicions en què es trobaven: la música. Les sis dones cantaven davant la ira del guàrdia civil, que va rebre la visita d'un company, el caporal que havia detingut la Maria. Les seves mirades es van creuar, es van fer una mirada de ràbia mútua i va tancar la porta mentre anunciava que la precària ració de menjar se'ls reduïa com a càstig per mal comportament. Una de les dones, la Neus, va posar-se a plorar. L'havien detinguda feia un mes per ajudar uns maquis de la zona on vivia, i des d'aleshores menjava només mig nap bullit per dinar i mig per sopar, algun dia acompanyat d'un bocí de pa negre ressec. Ja prima de per si, començava a mostrar-se esquelètica. Les conques dels ulls se li marcaven, i la mandíbula feia intuir la silueta dels ossos. Amb prou feines si tenia músculs als braços.

L'endemà al matí, després de dutxar-se amb aigua freda i "esmorzar" cafè aigualit amb un rosegó de pa ressec, el grup de més de vint dones van anar a treballar netejant les habitacions de presos del recinte. Al migdia, abans de dinar, van tenir vint minuts de temps lliure. La Maria i la Pilar, acabades d'arribar, van anar a fer un volt pel pati gris.

-I a tu, per què t'han detingut? –va preguntar la Pilar–.

-Per cantar en català clandestinament...

-Només això? –va preguntar amb sorpresa–.

-Bé, vaig cantar l'himne de la república davant de dos guàrdies civils.

-Estàs boja! –un dels policies va aproximar-se a les dones– *¿Y no te pegaron?*

-Per sorpresa meva, no! –ambdues preses van riure tímidament–.

El guàrdia va dirigir-se a elles.

-*¡Nada de hablar en dialecto!*

Quan va allunyar-se, les dues companyes van continuar xerrant. La Pilar va explicar-li que a ella la van detenir per negar-se reiteradament a fer la salutació feixista quan dos policies van demanar-ho a un grup de dones. La Maria va explicar-li que calia mantenir viu l'esperit de la República, i van començar a debatre sobre política, ja que la Maria era més aviat anarquista, mentre que la Pilar tenia simpatia amb el PSUC.

Quan estaven amb les altres preses no els agradava parlar de política, sinó de temes més banals, com ara les aficions que tenien. Una de les preses, la Josefa, va dir-los que tenia unes mans de plata i que era la millor del seu poble cosint. Els va descriure amb tot luxe de detalls què feia, i els trucs que tenia per fer anar l'agulla amb tanta traça. Dues de les companyes de cel·la, la Núria i la Isabel, compartien el gust per cuinar, i sovint competien per quina d'elles sabia les receptes més bones. La Neus, a règim de nap bullit i pa negre, xalava escoltant com es feien aquells menjars tan bons. Paradoxalment, feia passar la gana pensant en menjar. A ella li agradava molt el teatre, i amb poques forces recitava frases dels papers que havia interpretat en un petit teatre durant la guerra per entretenir la quitxalla del seu poble. També va dir que havia cantat en una coral, però després d'haver sentit la veu de la Maria va acceptar que tan sols era una aficionada. La Pilar va començar a cantar una cançó en català que va aprendre a l'escola, i la Maria, que se les sabia totes, va començar a refilar-la de fons. A poc a poc, la Pilar havia deixat de cantar i la Maria projectava la seva veu a ple rendiment. Els servia per desconnectar de les males condicions en què vivien. Cantaven sovint, només els cops a la porta els demostraven que al públic no li agradava l'espectacle.

Un dia, mentre cantaven, van abaixar el volum i van sentir que des de la cel·la del costat també els havien seguit la cançó. Les trobades al menjador

eren mudes, però els somriures còmplices entre totes les dones evidenciava que havien trobat una petita força de moral per superar la rutina. Els policies de la presó deixaven anar indirectes a fi d'aconseguir que les dones tinguessin por de cantar, però l'hora en què entraven a dormir havia esdevingut un ritual de resistència a l'autoritat. No cantaven ni l'himne de la república ni cap cançó reivindicativa del període d'abans de la guerra, sinó cançons populars, tant en castellà com en català, que s'havien convertit en petites provocacions a la policia franquista.

A principis de febrer del mateix 1940, el caporal del petit bigoti sobre el llavi va entrar a la cel·la de la Maria quan tot just començava a cantar la cançó d'aquella nit. Acompanyat de dos bèsties guardaespalles va anunciar-li que l'endemà a primera hora del matí seria jutjada. Abans de tancar la porta, va deixar-li una frase que va ressonar-li pel cap durant tota la nit: "*Aproveche para cantar esta noche. Nunca se sabe cuando puede ser la última vez*". La Maria va decidir canviar de cançó. Amb la mirada perduda va començar tímidament a recitar: "*Amunt, els pàries de la terra. Amunt, els qui pateixen fam*". La *Internacional*, cantada en català, va anar agafant cada cop més força. La veu de la Maria sobresortia d'entre tota la voràgine de veus que, avui sí, no cantaven: reivindicaven. En acabar la cançó, amb la mirada encara perduda, va caure rodona a terra. Els ulls se li van inundar mentre les seves companyes provaven de consolar-la sense èxit. Totes sis sabien quina seria la condemna, però cap d'elles va voler resignar-se a pensar-ho.

L'endemà, dos guàrdies civils van interrompre l'albada i el son de les dones de la cel·la per endur-se la Maria. Amb més violència de la que fa falta per emmanillar una dona a qui li manquen les forces, van obligar-la a posar-se dreta, i abans de creuar la porta va mirar les seves companyes, qui sap si per últim cop. La Isabel, la Núria i la Josefa se la miraven amb els ulls inundats, la Neus va provar de cantar amb un fil de veu una de les cançons que de nit entonaven. La Pilar plorava desconsolada i no va poder unir-se a la cançó. En un rampell, va córrer a abraçar la Maria, però un dels guàrdies civils va deixar-la estesa a terra abans que pogués arribar a acomiadar-se de la seva amiga.

Aquella matinada es van jutjar nou homes més per haver assassinat durant la guerra un grup de capellans. Tot i la manca de proves, van ser condemnats a mort. Els afusellarien al cap de vint minuts. Quan va arribar el judici de la Maria l'home que feia de jutge va esperar que el fiscal li llegís les causes per les quals estava essent processada, i sense rumiar-s'ho gaire, i amb la mà encara calenta després d'haver signat nou condemnes a mort, no va tremolar-li a l'hora de signar-ne una desena. Tan bon punt es

va haver acabat el judici, van enfilegar els nou homes i la Maria en un camió que els va dur al mig del bosc. Només baixar van veure un forat gran que havia estat cavat a terra sobre la poca neu que cobria el terreny. Tots deu feien cara de resignació mentre els policies els posaven en fila. Un capellà va començar a pronunciar unes paraules en llatí mentre passava per davant dels condemnats a mort per oferir-los l'extrema unció que tots van rebutjar. Per darrere, els van anar col·locant uns passamuntanyes perquè no veiessin els seus botxins a l'hora de la mort. La Maria el va rebutjar, però no va impedir que li acabessin posant. Se li va tapar el cel blau de primers de febrer, les muntanyes dels Pirineus i els arbres pelats que aguantaven neu a les seves branques.

Algú va començar a parlar. La Maria va reconèixer la veu del caporal que l'havia detinguda. No sabia què deia perquè va començar a cantar aquella cançó que la seva àvia li taral·lejava quan ella tenia cinc anys i, innocent, es preguntava mil i una coses sobre el món que l'envoltava, que aleshores havia de descobrir, i que en aquell precís moment estava a punt de deixar.

Els deu botxins van carregar els fusells, van apuntar les seves víctimes i, enmig del melancòlic cant de la Maria, es va sentir un "*¡fuego!*" que va precedir nou trets. La Maria continuava cantant sense immutar-se. Les seves notes cada cop eren més intenses. Cap dels botxins va atrevir-se a trencar la cançó, i encara menys a callar per sempre aquella veu. El caporal va enfurismar-se.

-*¿Qué coño os pasa?* –va preguntar mentre carregava la seva arma–. *¿No sabéis disparar a una roja? Si no lo hacéis vosotros, tendré que hacerlo yo mismo.*

La Maria restava cantant aquella tonada entre uns sanglots que intentava amagar. Tenia por. En aquell moment, es va sentir un tret. El va acompanyar una frase que anava dirigida a ella.

-Ara que el caporal és mort, vés-te'n d'aquí i escapa't del país, si pots. I, sobretot –va pregar el soldat–, no deixis morir la teva veu.